

Laskma-verbi sisaldavad grammatilised konstruktsioonid ja nende tausttähendused eesti kirjakeeles

KAIRIT TOMSON

Artiklis keskendutakse eesti keele polüseemilise ja sageda kasutusega tuumverbi *laskma* alustamis- (*laskma* + V_{ma} , nt *lasta vesi kraanis jooksuma*) ja põhjustamis-konstruktsioonile (*laskma* + V_{da} , nt *ei lasknud sind/sul ära sõita*) ning kausatiivse funktsiooni kujunemise tagamaadele. Funktsiooni alltüüpidega käsitletakse permissiivset ja kuratiivset kausatiivsust. Kirjeldatakse *laskma*-verbi kasutusi kirjakeele tekstide põhjal alates XVI sajandist kuni tänapäevani ning selgitatakse tähendus-seoseid. Sarnase metoodikaga olen uurinud *panema*- ja *ajama*-verbi grammatiseerumist (Tomson 2018, 2020). *Laskma*-, *ajama*- ja *panema*-kausatiivkonstruktsioonid on grammatiseerunud eri tüüpi leksikaalsetest kasutustest. Põhjustamis-konstruktsioonina käsitletakse grammatilist konstruktsiooni, mis väljendab tervikuna olukorda, kus ühe sündmuse tagajärjel toimub teine sündmus (Comrie 1989; Langacker 1991; Talmy 2003). Analüütilise ehk perifrastilise kausatiivkonstruktsiooni keskmes on liitpredikaat (nt *paneb sädelema, ajab naerma, laseb laguneda*) (Erelt, Metslang 2017: 231–236).

Laskma-verb esineb grammatilises konstruktsioonis *da*- või *ma*-infinitiiviga. Konstruktsiooni *laskma* + V_{da} (nt *Ema laskis lapsel mängida*) peetakse täpsemalt permissiiviks – põhjustamistarindi deontilis-modaalseks eriliigiks, mille kausatiivsus seisneb tulemusündmuse toimumise lubamises, selle mittetakistamises (Erelt, Metslang 2017: 231). Eesti keele *laskma*-verbil on nii lubav kui ka direktiivne (käsku, korraldust või palvet väljendav) tähendus (Erelt, Metslang 2017: 234). Kausatiivsust on ka teistes keeltes seostatud permissiivsusega (vt nt Diedrichsen 2015; Waldenfels 2015; Kuteva jt 2019: 256–257), nt inglise keele *let*-konstruktsioonil on võimaldamise tähendus: seda käsitletakse laiemalt kui kompleksset põhjustamissituatsiooni väljendavat konstruktsiooni, mis liigitatakse võimaldava kausatiivsuse (ingl *enabling causation*) alla. Seda tüüpi kausatiivsuse üks tunnuseid on see, et tulemusündmuse saavutamiseks ei rakendata tingimata füüsilisel kontaktil põhinevat jõudu (Talmy 2003: 504–509). Lisaks on osa *laskma* + V_{da} konstruktsiooni kasutusjuhtude puhul tegemist kuratiivse kausatiivsusega. Kui permissiivse kausatiivsuse puhul on mõjutaja (põhjustaja) protsessi või tegevuse mittetakistaja (passiivne lubaja) ja mõjutatav võib olla kolmes eri rollis: AGENT, KOGEJA või PATSIENT, siis kuratiivse kausatiivsuse puhul on nii mõjutajal kui ka mõjutataval aktiivne roll (Kasik 2001: 111). Kuratiivse kausatiivsuse fookuses on millegi saavutamine (Waldenfels 2015). *Laskma* + V_{ma} konstruktsioon väljendab aga aspektitähendust, täpsemalt millegi alustamist.

Grammatiliste konstruktsioonide kujunemist vaadeldakse kui loomulikku grammatiseerumisprotsessi, milles leksikaalsest keeleainesest tekib grammatikaüksusi (Heine jt 1991; Hopper, Traugott 2003; Narrog, Heine 2011; Heine 2018; Kuteva jt 2019), aga ka kui kontaktimõjulist grammatiseerumist, sh sundgrammatiseerumist (Nau 1995; Heine, Kuteva 2005). Eesti oludes ilmneb see kõige ilmekamalt vana kirjakeele perioodil alates XVI sajandist: *laskma*-konstruktsiooni kasutati tõlkelises XVI–XVII sajandi kirjakeeles saksa keele eeskujul, näiteks Heinrich Stahli tekstides (VAKK). Kuna XVIII sajandi näidetest on näha, et *laskma*-konstruktsioon sobitus hästi eesti keelde, siis võib arvata, et samal ajal on toimunud loomulik grammatiseerumine.

Artiklis avatakse seoseid *laskma*-verbi leksikaalsete kasutuste, sildkonstruktsioonide (leksikaalsete ja grammatiliste kasutuste vahepealsed, mitmeti tõlgendatavad juhud, mille kaudu saab selgitada grammatiseerumist) ning grammatiliste kasutuste vahel. Tähdendusrühmadesse jagatakse üle 3000 *laskma*-verbi kasutusjuhu, jälgides sajandite kaupa nende tähenduste kirjalikes tekstides avaldumise sagedust. Tähdendusoste uurimise kaudu on eesmärk heita valgust grammatiliste konstruktsioonide kujunemisele. Grammatilistest konstruktsioonidest käsitletakse lähemalt *da*-infinitiiviga konstruktsioone käskimise (nt *ma lasen sulle kohvi siia tuua*) (direktiivsed kasutused) ja võimaldamise (nt *oleme lasknud neil elada teiste arvel*) (permissiivsed kasutused) tähenduses ning *ma*-infinitiivilist konstruktsiooni alustamistähenduses (nt *lasi ringi käima lugemissoovituste nimestikud*). Konstruktsiooni osaliste semantiliste rollide kaudu tuuakse välja ka sagedamini esinevad *laskma*-verbi sisaldava põhjustamiskonstruktsiooni tüübid.

1. *Laskma*-verbi tähendused kirjakeele eri allikates

Grammatiseerumise tausta aitab avada verbi tähenduse uurimine. *Laskma*-verbi (läänemeresoome või soome-ugri tüvi) vasted eesti keele sugulaskeeltes on nt liivi *laskō*, soome *laskea* ja vepsa *laskta* tähendustes 'lubama', 'tulistama' ja 'asetama' (EES: 228). *Laskma* algne tähendus on 'lahti päästma' (Häkkinen 2005: 575; SSA). Käskiva kõneviisi vormi *las* on võinud mõjutada saksa *laß* 'lase', *lassen* '(tegema) panema; lubama' (EES: 228). Saksa verb *lassen* on arvatavalt indoeuroopa päritolu (Kluge 2002).

Järgnevalt on esitatud ülevaade *laskma*-verbi tähenduste kohta nende varasemate allikate põhjal, mida siinse uurimuse korpusmaterjal ei kajasta (Eduard Ahrensi grammatika, Ferdinand Johann Wiedemanni sõnaraamat ja grammatika). Ahrensi grammatikas (1853: 109) on *laskma*-verbi kohta esitatud järgmised kasutusnäited: *lasti nekrutid kõrtsi, jooma; ei lase mind oma tupa, rääkima; isa ei lase oma lapsi kuhugi, hulkuma; lase teda lahti, jooksuma*. Ahrensi kommentaaridest ilmneb, et tihti jäetakse verbi *laskma* korral *lahti* ära, aga see on juurde mõeldav: *ma lasin sead (lahti), oma peatasa jooksuma; lasi hobuse (lahti) sööma; herra lasi mind (lahti), oma pead toitma*. Nimetatud näidetes on väljendatud kohta (nt *tuppa*) või seisundit (*lahti*), seda ka *ma*-infinitiivis verbi abil. Näited väljendavad millegi alustamist

ja võimaldamist. Ahrensi järgi (1853: 110–111) on *laskma*-verbil (nagu ka verbidel *käskima*, *paluma*, *manitsema*) peale infinitiivi objektiks ka isik, nt *lase teda minna*; *ma lasin sead kõige suve oma peatasa joosta*; *lasi hobuse õues süa*; *lase rohi kaswata, niita*.

Wiedemanni 1869. aastal ilmunud eesti-saksa sõnaraamatus on *laskma*-verbi tähendused jaotatud kolme suuremasse rühma. Esimesse rühma on koondatud näiteid tähendustest *lassen* '(midagi teha) laskma; (midagi tegema) panema, *los lassen, entlassen, in Bewegung setzen*: nt *soode peal ei lasta veel kõndida, las ma aga maale saan, verd laskma, (läti-) keelt laskma, paber laseb läbi*. Teises rühmas on intransitiivsed, enesekohased kasutused *intr. Sich in Bewegung setzen, tanzen (pt), sich wenden etc.* (st *laskuma* või *ennast laskma*): nt *ta laseb kui üks nool tema peale, galoppi laskma, paistetud laseb maha*. Kolmandas rühmas on esitatud sellised konkreetsed leksikaalsed kasutused nagu *schiesen* '(relvast) laskma, tulistama, nt *sihti laskma* ja *tühjaks laskma püssi*. (Wiedemann 1923: 459–461)

Grammatikas esitab Wiedemann (1875: 447) *da*- ja *ma*-infinitiiviga kasutusnäited *Isa ei lase oma lapsi kusagi hulkuda* ja *Isa ei lase oma lapsi kuhugi hulkuma*. Lisaks on näited *lase hobune süüa* ja *lase hobune (sc. lahti) sööma*. Nimetatud *da*-infinitiiviga kasutused väljendavad võimaldamistähendust ning *ma*-infinitiiviga kasutused võimaldamist ja alustamist.

Laskma-verbil on eesti keele seletava sõnaraamatu (EKSS) ja sõnastikuportaali Sõnaveeb järgi tänapäeva eesti keeles järgmised tähendused: 1) võimaldama, lubama, mitte keelama või takistama a) midagi teha või juhtuda, b) kuhugi või kuskilt pääseda (1b tähenduse kohta on Sõnaveebis toodud vaid sellekohane näide *tuumajaama juhtpuldil juurde temasuguseid ei lasta*), 2) midagi kellelgi teha paluma või käskima; millegi sooritamiseks korraldust andma // vahendaja kaudu mingit sõnumit edasi andma, 3) kuhugi allapoole langeda võimaldama (EKSS) / kuhugi langetama (Sõnaveeb) // laskuma, 4) kuskilt või kuhugi voolama panema (4a KÕNEK roojamise ja urineerimise kohta), 5) tulirelvast kuuli, mürsku vm lendu paiskama; muust laske-riistast noolt vm lendu paiskama; (märki) tabama, 6) heli tekitama; mingi masinaga töötama; liikuma (ka kestev hoogne tegevus) vm kontekstist tulenev tegevus.

Võimaldamis- ja käskimistähendusega infiniitkonstruktsioonid esinesid juba Ahrensi grammatikas (1853) ning võimaldamistähendusega infiniitkonstruktsioonid Wiedemanni sõnaraamatus (1869) ja grammatikas (1875). Nii Ahrens kui ka Wiedemann on esitanud ka *ma*-infinitiiviga konstruktsiooni aspektitähenduses näiteid. EKSS-is on *laskma ma*-infinitiiviga konstruktsioon märgitud esimese tähendusrühma ('võimaldama, lubama, mitte takistama') juures.

2. Varasemad uurimused

Laskma-verbi grammatilisi konstruktsioone on varem käsitletud mitmes uurimuses. Reet Kasik (2001) on *laskma*-kausatiivkonstruktsiooni semantikat kirjeldanud *panema*- ja *ajama*-kausatiivkonstruktsioonide kõrval. Ta on selgitanud ka lubava ja kuratiivse kausatiivsuse erinevust (siinses uurimuses on vastavalt kasutusel tähendus-

rühmad 'võimaldama' ja 'käskima'). Lubava kausatiivsuse (nt *peremees laseb majal laguneda*) korral ei takista mõjutaja (AGENT, KOGEJA või PATSIENT) mõjutatavaga toimuvat protsessi. Kuratiivse kausatiivsuse puhul (nt *mees laskis fotograafil endast pilti teha*) on nii mõjutajal kui ka mõjutataval aktiivne roll. Näidet *mees laskis fotograafil endast pilti teha* võiks tõlgendada ka kui passiivset lubamist, st mõjutatava tegevus toimuks sel juhul omal initsiatiivil. Selliseid lauseid aitab tõlgendada põhitegevuse iseloom ja enamasti kahemõttelisust ei ole. (Kasik 2001: 77–78, 105–113)

XVII–XX sajandi eesti kirjakeele tekstides esineb enim permissiivkonstruktsioonis just *laskma*-verb, millel on selles lubav või käskiv tähendus (Klettenberg 2007a, 2007b). Lisaks verbile *laskma* lõimuvad permissiivkonstruktsiooniga ka näiteks verbid *käskima* ja *lubama* (Klettenberg 2007a, 2007b; Penjam 2008). Pille Penjam (2008) on *laskma*-verbi permissiivkonstruktsiooni nimetanud võimaldamiskohustamiskonstruktsiooniks, nt (*valitsusel*) *tööd teha laskma* ja (*poste*) *kohale tuua laskma*. Mõjutatava (ehk toimija) vormi kohta on leitud, et see on varieeruv – eriti kirjakeele varasemal perioodil – ja sagedamini esineb mõjutatav partitiivi ja adessiivi vormis (Klettenberg 2007a, 2007b). Mõjutatava vormi on vaadeldud ka siinses uurimuses (vt ptk 5.1, tabel 3, joonis 1).

Laskma grammatilise konstruktsiooni osaliste vormi ja konstruktsiooni tähenduse seose uurimine on näidanud, et permissiivse struktuuri morfosüntaks on varieeruvam kui faktitiivse struktuuri oma (faktitiivsena on käsitletud *laskma*-verbi tähendust 'midagi kellelgi teha paluma või käskima; millegi sooritamiseks korraldust andma') (Tamm 2012). Ka siinse uurimuse üks eesmärkidest on teada saada, kas *laskma*-verbi grammatilise konstruktsiooni osaliste vormi ja konstruktsiooni tähenduse vahel on seos (vt ptk 5.1).

Las-partikli teemalised uurimused (Metslang 2000, 2001) on näidanud, et selle kujunemist võis mõjutada saksa abiverbi *lassen* imperatiivivorm *laß*, mis esineb koos infinitiiviga. Eesti keeles on *las*-partiklil kujunenud mõõnev tähendus. *Lase*-imperatiiv esineb enamasti koos *da*-infinitiiviga (nt *lase poissi / poisil õppida*), *las*-partikkel aga koos pöördelise verbiga (nt *las poiss õpib*). *Laskma*-verbi grammatilised konstruktsioonid väljendavad modaalset (võimalikkusmodaalsus) (nt *Mari laseb Jüril magada*) ja mittemodaalset (*Direktor laseb Otil ukse taga oodata*) kausatiivsust. Esimesel juhul on mõjutataval (*Jüril*) võimalus valida, kas ta teeb talle võimaldatud tegevust. Teise, mittemodaalse kausatiivsuse korral see valikuvõimaluse vaheaste puudub. Siinses uurimuses käsitletakse ka *las*-partiklit *laskma*-verbi teiste kasutuste seas, jälgides selle esinemissagedust eesti kirjakeeles.

Läti keeles esinevad permissiivses *laskma*-kausatiivkonstruktsioonis verbid *ļaut* ja *ļaišt*. Leedu verbil *leisti* 'laskma' on permissiivne ja mittepermissiivne tähendus, mille seas on permissiivne kasutus sagedasem (70% kasutusjuhtudest). Areng imperatiivvormist partiklik on toimunud ka läti ja leedu keeles. (Pakerys 2017)

3. Materjal ja meetod

Uurimuse keeleandmed on kogutud eesti kirjakeele korpustest: XVI–XIX sajandi materjal vana kirjakeele korpusest (VAKK), XX sajandi materjal eesti kirjakeele korpuse eri kümnendite ajakirjandus- (AJA) ja ilukirjandustekstidest (ILU) ning XXI sajandi materjal veebilehtede korpusest (etTenTen13).

XVI sajandi kohta tehti otsing kõikidest tekstidest. XVII sajandi otsingusse kaasati juhuvalimiga 259 *laskma*-verbi sisaldavat lauset järgmistest tekstidest: Georg Mülleri jutlused (1600–1606), Joachim Rossihniuse „Evangelia und Episteln” (1632) ja Heinrich Stahli „Hand- und Hausbuch” III ja IV osa (1638) ning „Leyen Spiegel” II osa (1649). XVIII sajandi materjalist tehti otsing järgmistest tekstidest: Anton Thor Helle „Kurtzgefaßte Anweisung Zur Ehstnischen Sprache”, 10 dialoogi (1732), Albert Anton Vierorthi „Wiis head jutto” (1740), August Wilhelm Hupeli „Lühhike õppetus” (1766–1767), Johann Lithanderi „Köki ja Kokka Ramat” (1781), Friedrich Wilhelm Willmanni „Juttud ja Teggud” (1782) ning Friedrich Gustav Arweliuse „Üks Kaunis Jutto ja Öppetusse Ramat” (1782). Ühest allikast võeti kuni 200 lauset, mistõttu jäeti välja osa lauseid Lithanderi mahukast kokaraamatust. XIX sajandist võeti materjali hulka kõik VAKK-ist leitud kasutusjuhud ja eesti kirjakeele korpuse 1890. aastate materjal. Eesti kirjakeele korpuse otsingus kasutati järgnevat regulaar-avaldist:

las[eitk]?[ndbvmtavuk]?[eakausg]?[stdimu]?[entm]?e?

EtTenTen13 korpusest materjali valikul oli kriteerium see, et ühelt veebiaadressilt ei oleks üle seitsme kasutusjuhu.

Materjalis on religioossed tekstid, ilukirjandus- ja ajakirjandustekstid ning internetikeel: kokku 3129 *laskma*-verbi kasutusjuhtu¹ (tabel 1). *Laskma*-verb esineb materjalis kas lihtverbina, verbiühendis või infinitiivikonstruktsioonis.

Tabel 1. *Laskma*-verbi tähendusrühmade moodustamiseks analüüsitud kasutusjuhtude arv.

Periood	Sajand					Kokku
	XVI–XVII	XVIII	XIX	XX	XXI	
Analüüsitud kasutusjuhtude arv	258	490	669	1185	527	3129

Analüüsiti, millised on *laskma*-verbi tähenduste seosed ja millised leksikaalsed tähendused on sobitunud *da*- ja *ma*-infinitiiviga konstruktsioonidesse. Kõigepealt määrati igale kasutusjuhule konteksti arvestades tähendus ning vaadati, milliseid sama vormi ja tähenduse grappe materjali põhjal tekkis. Tähendusrühmi aitasid luua sõnaraamatutes esitatud *laskma*-verbi tähenduslehted ja kasutusnäited. Iga kasutusjuht määrati kas leksikaalseks või grammatiliseks, kaheti tõlgendatavad

¹ Kui korpuses oli mõne ajajärgu kohta väga palju materjali, siis valiti nii palju kasutusjuhte, et see oleks ligikaudu võrreldav varasemates *panema*- ja *ajama*-verbi uurimustes (Tomson 2018, 2020) kasutatud materjali hulga. Selline valik on oluline kolme verbi tulemuste hilisemaks võrdlemiseks ja üldistamiseks.

juhtumid sildkonstruktsiooniks. Selline jagamine on oluline *laskma*-verbi grammatiseerumise kirjeldamisel (leksikaalne tähendus → sildkonstruktsioon → grammatiline kasutus). Grammatilisteks konstruktsioonideks on loetud *ma*- või *da*-infinitii-viga konstruktsioonid (nt *laseb teha*), kus *laskma* on kaotanud leksikaalse iseseisvuse. Püsiühendid ja fraseoloogismid määratakse selle tähendusrühma alla, millest semantiline ülekanne on motiveeritud, ehkki neil on nüüdseks kujunenud iseseisev tervik-tähendus, nt *leiba luusse laskma*. Ühildades korpusmaterjali ja teoreetilise teadmise grammatiseerumise seaduspärasuste kohta, saab esitada tähendusvõrgustiku, näidates, missugused tähendused on omavahel kujunemise mõttes seotud.

Uuriti ka, kas *laskma*-verbi vorm ühendis või konstruktsioonis ning ühendi või konstruktsiooni teise koostisosa vorm määrab nende ühendite ja konstruktsioonide tähenduse. Selle jaoks märgendati MS Excelis 500 kasutusjuhtu XXI sajandi materjalist ning tehti statistiline klasteranalüüs programmis R.² Kasutati R-i paketi „cluster” funktsiooni „daisy” ja paketi „stats” funktsiooni „hclust”. *Laskma*-verbi vormilistest tunnustest kaasati analüüsi kõneliik (jaatav, eitav), kõneviis (kindel, käskiv, tingiv, kaudne, möönev), aeg (minevik, mitteminevik), arv (ainsus, mitmus) ja isik (esimene, teine, kolmas). Lisaks märgendati ja kaasati analüüsi ühendi või konstruktsiooni teise osa vorm (*da*-infinitiiiv, *ma*-infinitiiiv, allatiiv, illatiiv, translatiiv, partitiiv ja elatiiv; samuti oli märgendatud „*laskma* lihtverbina” ja „*laskma* väljendverbis”) ja varem siinses uurimuses introspektsiooni ja leksikograafiliste kirjelduste põhjal loodud tähendusrühmad. Eesmärk oli tuvastada keeleliste tunnuste alusel kokku kuuluvad *laskma*-verbi kasutusjuhud ja vaadata, kas tekkinud rühmad on vastavuses introspektsiooni ja leksikograafiliste kirjelduste põhjal loodud tähendusrühmadega. Sellist vastavust ei õnnestunud siinses uurimuses siiski leida. Vormi-tähenduse seoste ennustusmudeli loomiseks oli analüüsitava materjali vähe ja hajusalt ning kaasatud tunnuseid palju. Siinne uurimus näitas, et semantiliste tunnuste käsitsi märgendamine on mitmetõlgenduslikel juhtudel endiselt oluline.

Järgmisena analüüsiti *laskma*-verbi grammatilisi konstruktsioone. Nende kasutusjuhtude puhul, kus mõlemad konstruktsiooni osalised (mõjutaja ja mõjutatav) on eksplitsiitselt väljendatud, määrati mõjutaja, mõjutatava ja tulemusündmuse semantiline roll ja moodustati konstruktsioonitüübid (vt ptk 5.1). Näiteks kasutusjuhu *ta laseb neid kirjutada* konstruktsioonitüüp on AGENT-PATSIENT-TEGEVUS: *ta* (AGENT), *neid* (PATSIENT) ja *kirjutada* (TEGEVUS). Samuti leiti erinevate *laskma*-verbi konstruktsioonitüüpide esinemissagedus. Uuriti ka seda, kas mõjutatava vormist sõltub grammatilise konstruktsiooni tähendus (‘võimaldama’, ‘käskima’, ‘võimaldama ~ käskima’). Seda vaadati MS Excelis moodustatud risttabeli põhjal.

Nende kasutusjuhtude kohta, milles ühte või mõlemat osalist grammatilises konstruktsioonis eksplitsiitselt pole, esitatakse ainult esinemissagedus ega kaasata neid konstruktsioonitüüpide kirjeldamisse.

² Tänan Aimi Pikksaart, kes mind statistilises analüüsis aitas.

4. *Laskma*-verbi tähendusrühmad ja tähenduseosed

Selles peatükis esitatakse *laskma*-verbi tähendusrühmad, mis avavad ühtlasi skemaatilisel grammatiseerumise. Leksikaalsete ja grammatiliste tähenduste kõrval tuuakse välja sildkonstruktsioonid – vormi-tähenduse paarid, mida on samaaegselt võimalik tõlgendada nii leksikaalses kui ka grammatilises tähenduses. Sildkonstruktsioonide kaudu näidatakse, milliste vormi-tähenduse paaridega on seotud grammatilised *ma*- ja *da*-infinitiiviga konstruktsioonid.

Kõige üldisemalt on *laskma*-verbi tähendus seotud võimaldamisega. Varasemates tähendusjaotustes (vt ptk 1) on *laskma* võimaldamistähenduse all toodud näidetena vormiliselt erinevaid, siinse töö mõistes leksikaalseid (nt *lehmad lasti laudast karjamaale*) ja grammatilisi (nt *tal ei lastud suudki lahti teha*) kasutusi. Siinne 'hoogsalt tegutsema' tähendusrühm koondab EKSS-i tähendused, mis on seotud hoogsalt liikumise, mingi heli tekitamise või millegi muu tegemisega (nt *kukerpalli laskma*). Erinevusena varasemast on eraldi tähendusena tõlgendatud *laskma* alustamis-tähendust. Sarnaselt varasemate tähendusjaotustega on siinses analüüsis eristatud *laskma*-verbi grammatilist tähendust 'midagi kellelgi teha paluma või käskima; millegi sooritamiseks korraldust andma' (siin 'käskima'). Grammatiliste kasutuste juures tuleb rääkida tähenduste põimumisest, kuna materjal on kasutusjuhte, mida on raske ühemõtteliselt ühte või teise tähendusrühma paigutada. Niisiis on grammatiliste kasutuste hulka loetud ka n-õ sulanditähendusrühm 'võimaldama ~ käskima'.

Bernd Heine (2002) on grammatiseerumisprotsessi kirjeldanud neljaastmelisena: 1) algusfaas (lähtetähendus), 2) sildkontekst, kus ilmub lõpptähendus (ingl *bridging context*), 3) vahetuskontekst, kus lähtetähendus nihkub tagaplaanile (ingl *switch context*), ja 4) lõppfaas (lõpptähendus). Nimetatud astmete kaudu on Heine kirjeldanud näiteks refleksiivi grammatiseerumist passiiviks. Siinses uurimuses ei eristata sild- ja vahetuskonteksti, vaid käsitletakse neid koos kui üleminekuastet leksikaalselt kasutuselt grammatilisele. Eesmärk on kirjeldada *laskma*-verbi sisaldavate grammatiliste konstruktsioonide kujunemist sildkonstruktsioonide kaudu nii, nagu seda on tehtud *panema*- ja *ajama*-verbi sisaldavate grammatiliste konstruktsioonide uurimustes (Tomson 2018, 2020). *Panema*-põhjustamiskonstruktsiooni kujunemises käsitleti leksikaalse ja grammatilise kasutuse vaheastmena sildkonstruktsiooni, mis väljendab millegi kuhugi asetamist, aga samal ajal ka mingi protsessi põhjustamise tõlgendust (Tomson 2018). *Ajama*-põhjustamiskonstruktsiooni kujunemises käsitleti sildkonstruktsioonidena mingi seisundi põhjustamist väljendavaid konstruktsioone, mis vormiliselt ei ole infinitiivikonstruktsioonid (Tomson 2020).

4.1. *Laskma*-verbi leksikaalsed tähendused

Kasutusjuhtude põhjal moodustati neli *laskma*-verbi leksikaalset tähendusrühma: 1) 'mingit olemit kuhugi liigutama või suunama', 2) 'relvast midagi lendu paiskama', 3) 'hoogsalt tegutsema' ning 4) 'füüsiliselt mitte takistama'.

Mingi olemit kuhugi liigutamise või suunamise tähenduses kasutusnäited väljendavad kas mingi olemit allapoole liigutamist või mingisse kohta suunamist.

Laskma-verb saab nendes kasutustes esineda lihtverbina (näide 1) või verbiühendis, nt *alla laskma* (näide 2).

- (1) [---] **lastes** puu tüve osad ja oksad nõõridega maapinnale. (etTenTen13, haljasaare.ee)
- (2) Ja pakiruum ise on suisa hiiglaslik: 565 l normaalasendis, kui tagaistmed **alla lasta**, siis koguni 1670 liitrit. (etTenTen13, skoda.ee)

Relvast millegi lendu paiskamise tähenduses esineb *laskma*-verb lihtverbina (näide 3) ja verbiühendis *maha laskma* 'tapma'.

- (3) Noorkotkastel on mitmeid ühistegevusi: koos käiakse langevarjuga hüppamas, purilennukiga lendamas, sukeldumas, suusatamas, matkamas, **lastakse** erinevatel relvadest, mängitakse kabet ja malet, orienteerutakse ja tehakse palju muud huvitavat. (etTenTen13)

Laskma-verb esineb ka lihtverbina või verbiühendis sellistes kasutustes, mis **osutavad hoogsale tegutsemisele**, väljendades kiiret liikumist (näide 4), aga võib olla kasutusel ka muu tegevuse, nt kirjutamise, tähenduses (näide 5).

- (4) Keera nüüd kõik rattad käima ja **lase** nii ruttu siia kui saad! (ILU 1950)
- (5) Kogu raamat oleks nagu kirjutatud hooti: kord **on lastud** mõnuga, siis jälle punnitades. (AJA 1990)

Mittetakistamise tähendust väljendab *laskma* lihtverbina harva (näide 6) – see esineb enamasti verbiühendites (vt sildkonstruktsioonidest ptk 4.2).

- (6) Loomulikult **ei lasta** sinna mingeid külastajaid. (ILU 1990)

4.2. Sildkonstruktsioonid ja tähenduseseosed

Eesti keele *laskma*-verbi grammatiseerumisprotsessi kirjeldamise sildkonstruktsioonide kaudu muudab keerukaks asjaolu, et *laskma*-verbi grammatilised konstruktsioonid esinesid juba eesti vanimas kirjakeeles, mistõttu ei avane vanema kirjakeele materjalis grammatiliste kasutuste kujunemise algus. Keeleajaloolistest uurimustest on teada, et *ma*-infinitiiv seostub ajalooliselt illatiiviga, *da*-infinitiiv objekti väljendamisega (Saukkonen 1965). *Laskma da*-infinitiiviga konstruktsioonis on *da*-infinitiiv ühtlasi infiniitobjekt. Siinses peatükis kirjeldatakse, missuguste leksikaalsete kasutuste põhjal on võinud kujuneda *laskma*-verbi *ma*- ja *da*-infinitiiviga konstruktsioonid. Tuuakse välja kaks sildkonstruktsioonide rühma, mille kaudu on võinud toimuda üleminek leksikaalsetest kasutustest grammatiliste kasutuste suunas.

Sildkonstruktsioon '**võimaldama**' ($S_{\text{nom/gen/part}} + \textit{laskma}$) on leksikaalse tähendusrühma 'mingit olemit kuhugi liigutama või suunama' ja grammatiliste *da*-infinitiiviga konstruktsioonide vaheaste. Selles sildkonstruktsioonis esineb *laskma*-verb koos

objektikäandes (partitiivis, genitiivis või nominatiivis) osalisega. Neil kasutustel on kahteline tähendus: 'mingit olemit kuhugi liigutama või suunama' ja võimaldamis- või käskimistähendus. Leksikaalsetest kasutustest eristab seda rühma modaalne tähendus. Näites 7 võimaldatakse soojal kevadõhul tuppa pääseda ja näites 8 veel kraanist voolata. EKSS-is on ühend *vett laskma* loetud tähendusrühma 'kuski või kuhugi voolata võimaldama, voolama panema, jooksetama' alla. Nii saab ühendi *vett laskma* tähendust seostada võimaldamise ja ka protsessi alustamisega.

- (7) Tuppa **lastakse** soe kevadõhk, poleeritakse peeglid ja tehakse muid värskendustöid. (etTenTen13, olev.ee)
- (8) Kõigile ruumis viibijatele on ütlematagi selge, et nõuet, kuidas **tohib** kraanist vett **lasta**, pole üheski lepingus. (etTenTen13, property24.ee)

Sildkonstruktsioon '**mingisse kohta või seisundisse siirdumist võimaldama**' on leksikaalse 'füüsiliselt mitte takistama' ja grammatilise 'alustama' kasutuste vaheaste. Selles eristuvad vormiliselt kindlapiirilised konstruktsioonid: *laskma* + illatiiv, *laskma* + allatiiv ja *laskma* + translatiiv.

Illatiivsete kasutuste hulgas on a) läbipaistva kohatähendusega ühendid, nt *sisse laskma* ja *välja laskma* (näide 9), ning b) ühendid, mis on ajalooliselt kujunenud kohatähendusest, praegu osutavad aga seisundimuutusele, nt *kokku laskma* (näide 10).

- (9) Rajooni suurima lüpsikarjapidaja Nõo viimane kari **lasti** tänavu **välja** sellel teispäeval. (AJA 1980)
- (10) Rahvas eemale suruda, mitte **kokku lasta!** (ILU 1950)

Osa konstruktsiooni *laskma* + illatiiv kasutustest osutab ka mingi tegevuse või protsessi algatamisele, nt *ringlusesse laskma*, *käiku laskma*, *triivi laskma*, *pankrotti laskma*, *ेत्रisse laskma* ja *lendu laskma* (näide 11).

- (11) Teel **laseb** ta **lendu** paar nalja ning jutustab kaaslasele suvistest golfielamustest. (AJA 1990)

Kohatähendusele või tegevuse/protsessi algatamisele osutavad ka allatiivsed kasutused, nt *pensionile laskma*, *oksjonile laskma*, *käibeale laskma* ja *vabamüügile laskma* (näide 12).

- (12) Palkade tõstmisega ära viivita tundigi, autod **lase vabamüügile** [---] (AJA 1990)

Translatiivsed kasutused osutavad kellegi/millegi (abstraktse) seisundi võimaldamisele, nt *lõdvaks laskma*, *priiks laskma* ja *vabaks laskma* (näide 13).

- (13) Kui mind **vabaks lasti**, tulin sind otsima. (ILU 1970)

4.3. *Laskma*-verbi grammatilised kasutused

Laskma-verbi grammatilised konstruktsioonid jaotuvad nelja tähendusrühma.

Võimaldamise tähendusega konstruktsioon väljendab seda, et keegi annab kellelegi loa midagi teha. Seda nimetatakse ka lubavaks kausatiivsuseks – põhjustaja ei takista mõjutatava tegevust või temaga toimuvat protsessi (Kasik 2001: 120). Konstruktsioon esineb enamasti koos *da*-infinitiiviga. *ma*-infinitiiviga võimaldamis-tähenduses kasutusi esineb vaid XVI–XVII sajandi materjalis, kus mõnel saksa autoril infinitiivivormide kasutamine varieerus. *da*-infinitiiviga kausatiivkonstruktsiooni skeem:

MÕJUTAJA + *laskma*-verb + MÕJUTATAV (nt nominatiiv, partitiiv, adessiiv) + TULEMUSSÜNDMUS (*da*-infinitiiv)³

da-infinitiiv esineb kausatiivkonstruktsioonis objektina (infiniitobjekt), laiendades tegevusobjektile suunatud kohustamist või võimaldamist väljendavaid verbe, nt *laskma* 'käskima / paluma', *laskma* 'lubama', *paluma*, *võimaldama* ja *soovitama* (Erelt, Metslang 2017: 776–780). Mõjutatav võib vormilt olla nominatiivis (näide 14), partitiivis (15) või adessiivis (16) (vt vormi kohta ptk 5.1). *Laskma*-verbile vormipiiranguid pole.

- (14) Kuid mida rohkem **lastakse torustik** käest **ära minna**, seda kallimaks läheb kapitaalne korda tegemine. (AJA 1980)
- (15) **Ei lasknud sind** eile **ära sõita**. (ILU 1970)
- (16) **Lasen kehal** natuke **puhata**, siis vaatan, mis saab. (etTenTen13, sport.postimees.ee)

Konstruktsiooni osalistel on erinevad semantilised rollid: mõjutaja on AGENT või JÕUD, mõjutatav on PATSIENT, KOGEJA või TEEMA, tulemusündmus on TEGEVUS, PROTSESS, SEISUND, SAAVUTUS või SOORITUS (Vendler 1957; Van Valin, LaPolla 1997).

Käskimistähenduses konstruktsioon väljendab seda, et keegi annab kellelegi käsu midagi teha. Kui nii mõjutaja kui ka mõjutatav on aktiivsed tahtlikud situatsiooni osalised, on tegemist kuratiivse kausatiivsusega (Kasik 2001: 120–121). Käskimistähenduses konstruktsiooni skeem on:

MÕJUTAJA + *laskma*-verb + MÕJUTATAV + TULEMUSSÜNDMUS (*da*-infinitiiv)

- (17) Ma **lasen** sulle kohvi siia **tuua**. (AJA 1910)

³ Konstruktsiooni osalised mõjutaja ja mõjutatav võivad olla ka eksplitsiitselt väljendamata.

Kuigi enamasti saab lause kontekstist järeldada, kas konstruktsioonil on **võimaldamis- või käskimistähendus**, jääb mõnikord tõlgendus kahetiseks ('võimaldama ~ käskima'). Näitest 18 ei saa täpselt järeldada, kas mängija lihtsalt võimaldas Johannal küsimuse valida või ta palus seda teha.

- (18) Järgmise küsimuse **lasi** mängija **valida** oma pinginaabril Johannal, kes otsustas 4. klassi emakeele ja kirjanduse kasuks. (etTenTen13, targem.elu24.ee)

Kasik (2001: 120–121) selgitab näite 19 põhjal, kuidas ilma kontekstita saab subjekti tõlgendada aktiivse või passiivsenä. Esimesel juhul on mees aktiivne tahtlik osaline, kes põhjustab fotograafi tegevuse. Teisel juhul algatab pildistamise fotograaf ja mees ei takista teda.

- (19) Mees **laskis** fotograafil endast pilti **teha**.

Laskma-verbi *ma*-infinitiiviga konstruktsioonis väljendub mingi tegevuse **alustamistähendus**. *Laskma*-verbi ühendil supiiniga on kirjeldatud ka suuna- ja eesmärgitähendust: nt *lasta keema* tähendab seda, et tuleb kuumutada seni, kuni algab keemine (Tragel 2003: 51). *ma*-infinitiiviga konstruktsiooni skeem on:

MÕJUTAJA + *laskma*-verb + MÕJUTATAV + TULEMUSSÜNDMUS (*ma*-infinitiiv)

Näites 20 alustab mõjutaja protsessi, mille käigus lugemissoovituste nimestikud hakkavad mõjutatavate seas ringi käima.

- (20) Tiina Sulg **lasi ringi käima** ka mitmed vahvad lugemissoovituste nimestikud: lohelood, vampiirikad, nõiahakatised ja võlurite õpipoisid. (etTenTen13, ulme.ee)

Alustamiskonstruktsiooni näiteid leidub siinse analüüsi materjalis alates XX sajandist. Tänapäeva tekstides on alustamiskonstruktsiooni kasutusjuhte 1% kõiki-dest *laskma*-verbi kasutusjuhtudest ning neid on kirjeldatud peatükis 5.2.

4.4. *Las*-partikkel

Korpusmaterjalis esineb ka *laskma*-imperatiivi (näited 21 ja 22) ja *las*-partikli (näide 23) kasutusi. Partikkel *las* lähtub *laskma* + *da*-infinitiivi kausatiiv-permissiivkonstruktsioonist (Erelt, Metslang 2004) ja on grammatiseerunud imperatiivvormist *lase* (Metslang 2000). *Las*-tarindi põhi- ja lähtetähendus on permissiivsus (deontiline modaalsus: lubatavus), nt **las ma magan veel natuke**. Permissiivsest tähendusest on arenenud kontsessiivne (nt **Las nad vaidlevad pealegi, küll nad ükskord ära tüdivad**) ja evidentsiaalne tähendus (nt **Arst ütles, et las Ott ootab ukse taga**). *Las*-tarind on kasutusel ka 3. isiku imperatiivi funktsioonis. (Erelt, Metslang 2004; Erelt, Metslang

2017: 175–176) Eesti keele *las*-partiklil pole täheldatud tendentsi väljendada otsest käsku (Metslang 2000, 2001).

- (21) [---] **lasse** tassase tulle peäl **keeta**. (VAKK, Lithander 1781)
 (22) **lasse meie lähhäme** kolme päwa teed kõrbe. (VAKK, Piibel 1739)
 (23) Ma löin käega, et **las rahmeldavad**, nende oma asi. (AJA 1950)

Näited 21 ja 22 ilmestavad võimaldamistähendust, aga erinevad teineteisest vormiliselt: näites 21 on mõjutatava tegevus väljendatud *da*-infinitiivis verbiga, näites 22 aga finiiitse verbiga. *las*-partikli näide 23 väljendab möönvat tähendust. Kui *las*-partikli kujunemine võis olla mõjutatud saksa keele imperatiivvormist *laß*, siis edasine areng möönvasse tähendusesse on eesti keele eriareng (Metslang 2000).

Las-partikli kasutus on kirjakeele tekstides aja jooksul sagedamaks muutunud: kui XVII ja XVIII sajandil moodustas *las*-partikli kasutus 1% kõikidest *laskma*-verbi kasutustest, siis tänapäeva tekstides esineb *las*-partiklit 5–6% kõikidest *laskma*-verbi kasutuse juhtudest.

5. *Laskma*-verbi sisaldavad grammatilised konstruktsioonid ja nende tüübid

Peatükkides 5.1 ja 5.2 on kirjeldatud *laskma*-verbi sisaldavaid grammatilisi konstruktsioone nende osaliste semantiliste rollide kaudu: nii mõjutaja kui ka mõjutatav võib olla eksplitsiitselt väljendatud või üks osalistest implitsiitne. Eksplitsiitsete osaliste hulka on loetud ka sellised kasutused, milles puudub isikuline asesõna (nt *lasin*), ja imperatiivi vormid (nt *lase*). XVI–XVIII sajandi materjalis on rohkem selliseid grammatilisi kasutusi, kus nii mõjutaja kui ka mõjutatav on eksplitsiitsed (~60%), ja vähem kasutusi, milles mõjutaja või mõjutatav on implitsiitne (~40%). XIX–XXI sajandil seevastu on rohkem selliseid grammatilisi kasutusi, milles mõjutaja või mõjutatav on implitsiitne (~65%), ja vähem neid kasutusi, milles mõlemad osalised on eksplitsiitsed (~35%).

Konstruktsioonitüübid on välja selgitatud nende kasutusjuhtude põhjal, milles mõjutaja ja mõjutatav on eksplitsiitselt väljendatud, nt näites 24 on mõjutaja *ma* ja mõjutatav *koer*.

- (24) Ja koera ma ometi niisuguse ilmaga väljas **ei lase olla**, eks? (ILU 1939)

Kuna eri rollide definitsioonid võivad osaliselt kattuda või ühe rolli definitsioon hõlmata ka mõne teise rolli (Lindström, Taremaa 2013: 42), siis on allpool selgitatud, milliseid kriteeriume on siinses uurimuses arvestatud. **Mõjutaja** on AGENT või JÕUD. AGENT on kavatsuslikult tegutseja, siin uurimuses ka mingi sündmuse lubaja, mitte-takistaja. JÕUKS on loetud asjad ja abstraktsed nähtused. **Mõjutatav** on PATSIENT, TEEMA või KOGEJA. PATSIENTI ja TEEMAT võib käsitleda koos kui olemit, kelle või millega toimub muutus (ingl *undergoer*), aga neid rolle võib ka eraldada: PATSIENT

on see, kes on mingis seisundis või kelle seisund muutub, TEEMA aga on selline olem, kes või mis asetseb kuskil või kelle asukoht muutub. (Van Valin, LaPolla 1997) **Tulemussündmuse** semantiliste rollide eristamiseks on kasutatud Zeno Vendleri (1957) liigitust. Tulemussündmus on TEGEVUS, PROTSESS, SEISUND, SOORITUS või SAAVUTUS. TEGEVUS, SAAVUTUS ja SOORITUS seostuvad enamasti elusolendiga, aga on ka mõned kujundlikud erandid, kus mõni JÕUD, nt *haletsus*, *teeb* [TEGEVUS] *otsuseid* vm. PROTSESS liigub enamasti tulemuse poole, toimub eluta asjaga ja on iseneslik, aga PROTSESSIKS on loetud ka füüsilised nähtused, nt heli, nagu *kõlama*, või visuaalsed olukorrad, nagu *särama*. SEISUND puudutab enamasti elusolendit, aga võib olla kasutatud ka asja kohta. Kausatiivkonstruktsiooni kirjeldamise parameetrid on näiteks põhjustaja tahtlikkus ja mõjutatava tahe sündmust sooritada (Dixon 2000).

5.1. *Laskma*-kausatiivkonstruktsioon ja selle tüübid

Laskma-kausatiivkonstruktsiooni kuuluvad *laskma*-verb, mõjutaja, mõjutatav ja tulemussündmus. Tulemussündmust väljendab enamasti *da*-infiniitiv. *Laskma*-kausatiivkonstruktsiooni alltüübid on permissiivkonstruktsioon ja kuratiivset kausatiiv-sust väljendav konstruktsioon.

Laskma-kausatiivkonstruktsioonil on 24 tüüpi, millest kolm kõige sagedamini esinevat tüüpi on AGENT-PATSIENT-PROTSESS, AGENT-PATSIENT-TEGEVUS ja AGENT-PATSIENT-SEISUND (tabel 2), moodustades kõikide XVI–XXI sajandi konstruktsioonitüüpide kasutustest rohkem kui poole (61%). Suurem osa *laskma*-kausatiivkonstruktsiooni tüüpidest on agentiivsed (91%), JÕUD mõjutajana esineb 9%-l kõikidest kasutusjuhtudest.

Tabel 2. Sagedamini esinevad *laskma*-kausatiivkonstruktsiooni tüübid.

Konstruktsioonitüüp	Esinemissagedus absoluutarvudes	Esinemissageduse osakaal
AGENT-PATSIENT-PROTSESS	242	28%
AGENT-PATSIENT-TEGEVUS	180	21%
AGENT-PATSIENT-SEISUND	103	12%
Teised konstruktsioonitüübid	328	39%
Kokku	853	100%

Kõige sagedamini esineb *laskma*-verbi kasutusjuhtude seas selline konstruktsioonitüüp, milles AGENT võimaldab PATSIENDIGA toimuva PROTSESSI (28%). See konstruktsioonitüüp on sage kõikidel sajanditel (15–20%), aga XVIII sajandil on see keskne (55%) (näide 25).

VORM	subjekt	V_1^{laskma}	objekt	V_2^{da}
TÄHENDUS	AGENT	põhjustama	PATSIENT	PROTSESS
NÄIDE	(sa)	lase	seda	sulada

(25) [---] **lasse** sedda nattukest **sullada** wee sees tulle äres. (VAKK, Hupel 1771)

Sageduselt järgmine konstruktsioonitüüp (21%) on AGENT-PATSIENT-TEGEVUS (võimaldamise tähenduses näide 26 ja käskimise tähenduses näide 27). See konstruktsioon esineb XVI–XVII sajandil ligikaudu viiendikul kasutusjuhtudest, XVIII sajandi tekstides vaid 5%-l kasutusjuhtudest ning hilisemates tekstides taas rohkem: XIX sajandil 37%-l ja XX–XXI sajandil 29%-l kasutusjuhtudest. Konstruktsioonitüübi AGENT-PATSIENT-TEGEVUS harv esinemine XVIII sajandil tuleneb sellest, et selle sajandi materjalis oli palju õpetlikke tekste, milles esines sageli pigem AGENT-PATSIENT-PROTSESS (nt *lase seda sulada*) ja AGENT-PATSIENT-SEISUND (nt *lase kõik seista*) tüüpi konstruktsioone.

VORM	subjekt	V_1^{laskma}	objekt	V_2^{da}
TÄHENDUS	AGENT	põhjustama	PATSIENT	TEGEVUS
NÄIDE	pealik	ei lasknud	teda	ütelda

(26) Õppetaja püüdis selle wasto pánna, agga pealik **ei lasknud** tedda sõnnagi suust **ütelda** [---]
(VAKK, Suve Jaan 1841)

VORM	subjekt	V_1^{laskma}	objekt	V_2^{da}
TÄHENDUS	AGENT	põhjustama	PATSIENT	TEGEVUS
NÄIDE	(ma)	lasin	tal	nimetada

(27) kutsusin Kaidi ja **lasin** tal **nimetada** viimase 10ne aasta jooksul tehtud eesti filme.
(etTenTen13, happy.net.ut.ee)

12%-l kasutusjuhtudest võimaldab AGENT PATSIENDI SEISUNDI. Selle konstruktsioonitüübi kasutus väheneb ajas: kui XVI–XVIII sajandil oli selle osakaal umbes 20% (näide 28), siis alates XIX sajandist esineb seda konstruktsioonitüüpi vähem kui 10%-l kasutusjuhtudest.

VORM	subjekt	V_1^{laskma}	objekt	V_2^{da}
TÄHENDUS	AGENT	põhjustama	PATSIENT	SEISUND
NÄIDE	Jumal	laseb	oma armu	paista

(28) ninda **laſeb** Iumall oma Armu **paistada** (VAKK, Müller 1604)

Lisaks esineb veel 21 konstruktsioonitüüpi, mille 328 kasutusjuhtu moodustavad kokku 39% kõikidest analüüsitud kausatiivkonstruktsioonidest. Rohkem kui 30 kasutusjuhtu on järgmistel konstruktsioonitüüpidel: AGENT-TEEMA-TEGEVUS, AGENT-PATSIENT-SAAVUTUS, AGENT-KOGEJA-SEISUND, AGENT-TEEMA-SAAVUTUS ja AGENT-TEEMA-PROTSESS. *Laskma*-kausatiivkonstruktsioonid on enamasti agenttiivsed. AGENT on *laskma*-verbi permissiivkonstruktsioonis tahtlik, ent mitte nii aktiivne tegutseja kui käskimistähenduses konstruktsiooni AGENT.

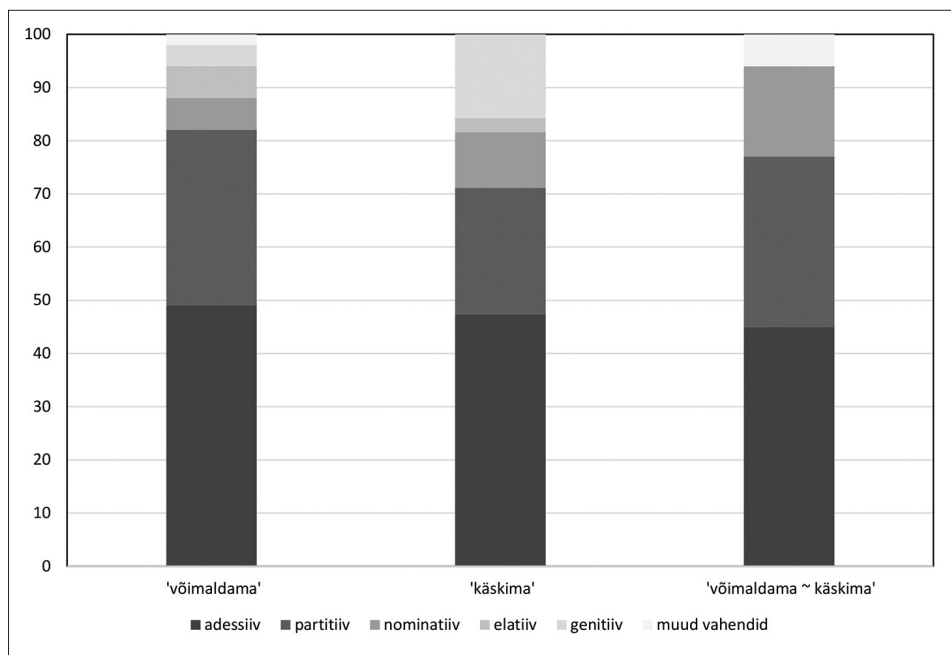
XIX–XXI sajandi kasutusjuhtude põhjal uuriti ka, kas mõjutatava vorm on seotud konstruktsiooni tähendusega (tabel 3 ja joonis 1, MS Exceli risttabeli põhjal). Selgus, et nii adessiivis, partitiivis, nominatiivis, elatiivis kui ka genitiivis mõjutatav esineb nii võimaldamise kui ka käskimise tähendusega konstruktsioonides.

Mõjutatavat saab vormistada ka komitatiiviga, kaassõnade *poolt, läbi* ja *kõrval* abil ning kõrvallausega (tabelis 3 ja joonisel 1 „Muud vahendid”). Tabelis 3 on esitatud nende vormide esinemissagedus.

Tabel 3. *Laskma*-kausatiivkonstruktsiooni mõjutatava vorm absoluutarvudes.

Mõjutatava vorm	'võimaldama'	'käskima'	'võimaldama ~ käskima'
Adessiiv	166	18	21
Partitiiv	111	9	15
Nominatiiv	20	4	8
Elatiiv	21	1	–
Genitiiv	15	6	–
Muud vahendid	7	–	3

Jooniselt 1 on näha, et kõige sagedamini, peaaegu pooltel kasutusjuhtudel, esineb mõjutatav adessiivis. Adessiivis mõjutatavat esineb 'võimaldama', 'käskima' ja 'võimaldama ~ käskima' tähendusrühmas umbes ühepalju. Sage on ka partitiivis mõjutatav, esinedes rohkem võimaldamistähendusega konstruktsioonis (33%) kui käskimistähendusega konstruktsioonis (23,7%). Nominatiivis, genitiivis, elatiivis ning muul moel vormistatud mõjutatavaga konstruktsioonide osakaal on väiksem.

Joonis 1. Mõjutatava vorm (käänete kasutussagedus protsentides) konstruktsioonis *laskma* + V_{da} ('võimaldama', 'käskima', 'võimaldama ~ käskima').

5.2. *Laskma*-alustamiskonstruktsioon

ma-infinitiiviga konstruktsioonid (*laskma* + V_{ma}) väljendavad ennekõike millegi alustamist, kuid samaaegselt kannavad põhjustamistähendust. Põhjustamine ja alustamine on omavahel seotud tähendused. *ma*-infinitiiviga *laskma*-verbi grammatilise konstruktsiooni näiteid on materjalis ainult 14 ja need esinevad XX ja XXI sajandi tekstides.

Laskma + V_{ma} ja *laskma* + V_{da} 'võimaldama' vahel saab teha tähendusliku eristuse. *ma*-infinitiiviga konstruktsioonides (*laskma* + V_{ma}) osutatakse muu hulgas veel algamata sündmusele (näites 29 *lase inimene tantsima* ei ole inimene veel tantsimist alustanud). Seevastu *da*-infinitiiviga võimaldamistähenduses konstruktsioonide (*laskma* + V_{da}) näiteid saab tõlgendada nii, et sündmus juba käib, nt näites 25 *lase seda sulada* sulamine juba toimub.

VORM	subjekt	V_1^{laskma}	objekt	V_2^{da}
TÄHENDUS	AGENT	alustama	PATSIENT	TEGEVUS
NÄIDE	(sa)	lase	inimene	tantsima

(29) Nüüd aga **lase** inimene **tantsima** [---]. (ILU 1936)

Siinse uurimuse materjalis esinevad tulemusündmuses liikumisverbid *kõndima*, *jalutama*, *jooksma*, *hulkuma*, *tulema*, *ringi käima* ja *tantsima* (näide 29), tegevusverbid *külastama* ja *kiikama* ning protsessiverb *keema*. Mõjutajat ja mõjutatavat eksplitsiitselt väljendavaid lauseid on ainult neli. Mõlemat osalist eksplitsiitselt väljendavate või üht osalist implitsiitselt väljendavate näidete hulgas on erinevaid konstruktsioonitüüpe, aga kuna näiteid on vähe, ei saa välja tuua domineerivat konstruktsioonitüüpi. Küll aga on näha, et kõik näited on agentiivsed ja mõjutatava semantiline roll on PATSIENT või TEEMA, aga mitte KOGEJA. Tulemusündmuse verbid on enamasti TEGEVUSED, aga esineb ka PROTSSESS *keema*.

6. *Laskma*-verbi tähendusrühmade suurus ja tähenduste seosed

Siinse peatükis on esitatud tähendusrühmad ja *laskma*-verbi kasutusjuhtude esinemissagedused sajandite kaupa (tabel 4 ja joonis 2) ning selgitatud tähenduste seoseid (joonis 3).

Sagedusandmetest on näha, et läbi sajandite on kõige sagedasemad *laskma*-verbi grammatilised konstruktsioonid, mida on esinenud enamasti rohkem kui pooltel juhtudel kõikidest kasutuskordadest. Nendest omakorda on kõige sagedasem kausatiivkonstruktsioon, mida vana kirjakeele perioodil esines suurema osakaaluga (XVI ja XVII sajandi kirjakeeles 94%) kui tänapäeval (XXI sajandil 62%). Kausatiivkonstruktsiooni sageda esinemise üheks põhjuseks XVI–XVIII sajandil näib olevat tekstide liik (usulised ja õpetlikud-suunavad tekstid). XVI–XVII sajandi

religioosetes tekstides esines selliseid kasutusi nagu *lasse meid rahwo siddes elama* 'lase meid rahus elada' (VAKK, Stahl 1641) ja XVII sajandi tekstides õpetusi nagu *lasse tassase tulle peäl keeta* 'lase tasase tule peal keeda' (VAKK, Lithander 1781). Lisaks on vana kirjakeele perioodil näha kontaktimõjulist grammatiseerumist, näiteks Stahl'i tekstides: näidetes 30 ja 31 esinevate grammatiliste kasutuste eeskujuks on saksa keele *lassen*-konstruktsioon (vt Diedrichsen 2015).

Tabel 4. *Laskma*-verbi tähendusrühmade suurused absoluutarvudes ja protsentides.

Tähendusrühm		Sajand									
		XVI–XVII		XVIII		XIX		XX		XXI	
leksikaalsed tähendused	'mingit olemit kuhugi liigutama või suunama'	4	2%	11	2%	32	5%	32	3%	16	3%
	'relvast midagi lendu paiskama'	2	1%	–	–	67	10%	114	10%	30	6%
	'hoogsalt tegutsema'	–	–	–	–	4	1%	22	2%	12	2%
	'füüsiliselt mitte takistama'	3	1%	–	–	46	7%	65	5%	13	2%
sildkonstruktsioonid	'võimaldama' (Snom/gen/part + <i>laskma</i>)	–	–	23	5%	29	4%	41	3%	14	3%
	'kohta või seisundisse siirdumist võimaldama'	6	2%	30	6%	97	14%	247	21%	85	16%
grammatilised tähendused	'võimaldama' (<i>laskma</i> + <i>da</i> - või <i>ma</i> -infinitiiv)*	172	67%	356	72,5%	252	38%	430	36%	238	45%
	'käskima' (<i>laskma</i> + <i>da</i> -infinitiiv)	19	7%	13	2,5%	91	14%	80	7%	31	6%
	'võimaldama ~ käskima' (<i>laskma</i> + <i>da</i> -infinitiiv)	52	20%	53	11%	43	6%	74	6%	56	11%
	'alustama' (<i>laskma</i> + <i>ma</i> -infinitiiv)	–	–	–	–	–	–	11	1%	3	1%
partikkel <i>las</i>		–	–	4	1%	8	1%	68	6%	29**	5%
Kokku		258	100%	490	100%	669	100%	1185	100%	527	100%

* *ma*-infinitiiviga võimaldamistähenduse näiteid on ainult XVI–XVII sajandi materjalis.

** *las* sagedus absoluutarvudes leiti Sketch Engine'i otsinguga korpusest Estonian Web 2021 (etTenTen21). Muud *laskma*-verbi kasutused (489 kasutust) olid varem võetud korpusest etTenTen13 (mitte Sketch Engine'i kaudu), aga kuna otsing tehti lemma *laskma* järgi, siis vastusesse ei tulnud *las* kasutused. Sketch Engine'is valiti juhuvalimi käsuga *random sample* 550 näidet (et sinna hulka mahuksid 489 kasutust ja *las* kasutused) ja loeti kokku *las*-partikli kasutused.

(30) Anna heh aicka ninck hehdt ilmat / **lasse kaswama** rochto / wilja / hühdt / wihna / kus ep mitte ickas üpris rochkex / sihskit meije ossax ninck tarbix. (VAKK, Stahl 1637)

Gib gute Zeit / vnd Wetter fein **laß wachsen** Graß / Frucht / Korn vnd Wein / zu jederzeit / wo nicht die füll / gib vns doch vnser Theil vnd Hüll. (VAKK, Stahl 1637)

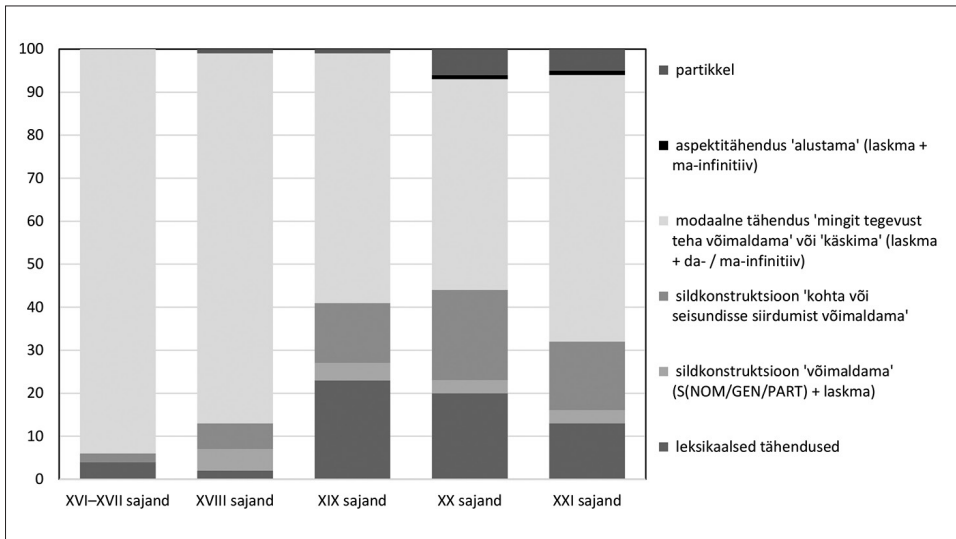
'Anna head aega ning häid ilmasid, **lase** rohul, viljal, hüüel 'saagil', viinapuudel **kasvada** [---]'

(31) Kus sedda se Kunningas Herodes kuhlis / heitis temma hend / ninck temma kahs se kogkonis Jerusalem / ninck **lasckis üichte kutzuma** keick kõrgkeppit / ninck kirjatundijat se Rahwa sehhas [---]. (VAKK, Stahl 1641)

Da das der König Herodes hörete / erschrack er / vnnd mit jhm das gantze Jeru-
salem / vnd **ließ versamlen** alle Hohepriester vnnd Schrifftgelärhten vnter dem
Volck [---]. (VAKK, Stahl 1641)

'[---] ning **lasi kokku kutsuda** kõik ülempreestrid ja kirjaoskajad selle rahva seast
[---].'

Tabelist 4 ja jooniselt 2 ainult hilisemat ajajärku (XIX–XXI sajand) vaadates on aga näha, et leksikaalsete kasutuste osakaal on kirjakeeles vähenenud, grammatiliste oma pisut suurenenud.

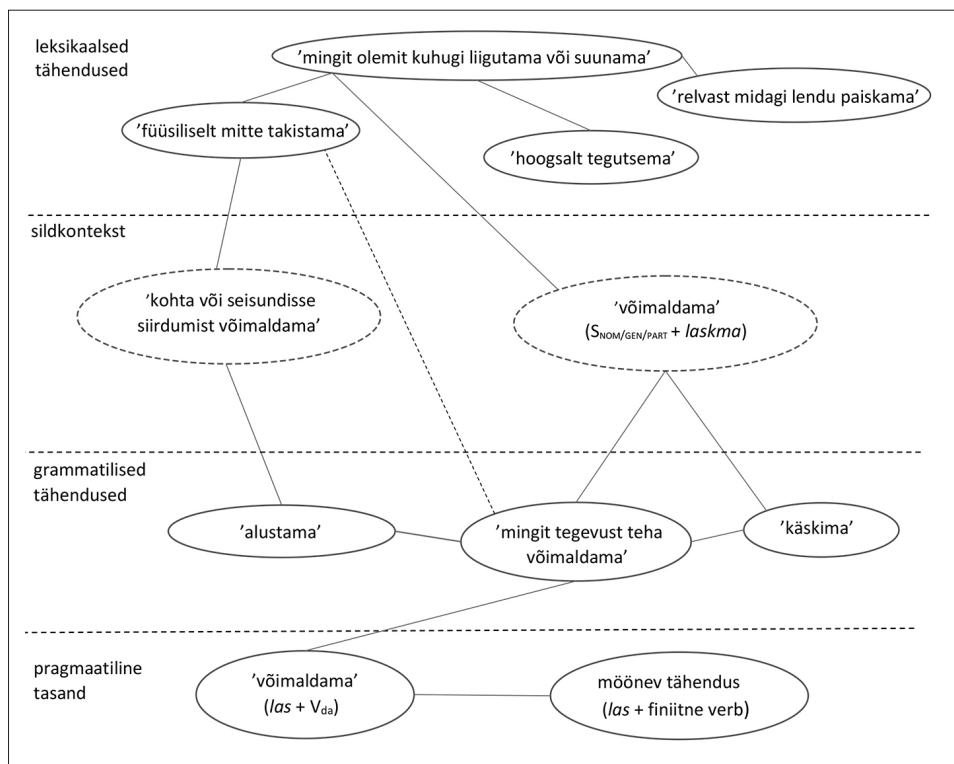

Joonis 2. *Laskma*-verbi leksikaalsete kasutuste, sildkonstruktsioonide, grammatiliste konstruktsioonide ja partikli *las* esinemissagedus sajandite lõikes.⁴

Polüseemse *laskma*-verbi tähenduste omavahelist seotust näitlikustab joonis 3. Verbi algseks, kõige füüsilisemat tegevust väljendavaks tähenduseks on loetud 'lahti päästma' (Häkkinen 2005; SSA), siinses analüüsis vastab sellele 'mingit olemit kuhugi liigutama või suunama'. Sellest on kujunenud abstraktsem leksikaalne tähendus 'füüsiliselt mitte takistama' ning teised leksikaalsed tähendused ('relvast midagi lendu paiskama', 'hoogsalt tegutsema'). Leksikaalse 'füüsiliselt mitte takistama' tähendusrühmaga on seotud sildkonstruktsioon 'kohta või seisundisse siirdumist

⁴ Joonise 2 legendis on rühma 'mingit tegevust teha võimaldama' või 'käskima' vormina välja toodud *laskma* + *da*-infinitiv ja *laskma* + *ma*-infinitiv – *ma*-infinitiviga kasutused on pärit XVI–XVII sajandi nendest tekstidest, kus infinitiivivormide kasutus varieerus.

võimaldama' (illatiivne, allatiivne või translatiivne kasutus), millega vormi semantikat arvestades on seotud grammatiline *ma*-infinitiiviga vormistatud alustamise tähendus. Objektikäandega kasutused on ajalooliselt seotud *da*-infinitiivi abil väljendatava võimaldamis- ja käskimistähendusega. Katkendliku joonega on märgitud seos tähenduste 'füüsiliselt mitte takistama' ja 'mingit tegevust teha võimaldama' vahel, sest neid seob kellegi või millegi mittetakistamise tähendus. Joonisel on näha ka võimaldamise ja käskimise grammatiliste tähenduste seos: osa kasutusjuhte kuulub samaaegselt nii võimaldamis- kui ka käskimistähenduse rühma (vt ptk 4.3). Partikkel *las* on näidatud joonisel *da*-infinitiiviga võimaldamistähenduses konstruktsiooni edasiarenguna – partikkel *las* on grammatiseerunud *laskma*-verbi imperatiivvormist *lase* (vt ptk 4.4).

Joonis 3. *Laskma*-verbi tähenduseseosed.

7. Kokkuvõte

Artikkel kirjeldas *laskma*-verbi leksikaalseid ja grammatilisi kasutusjuhte eesti kirja-keele ajaloos alates XVI sajandist kuni tänapäevani ning selgitas tähenduste seoseid ja grammatiliste konstruktsioonide (kausatiivkonstruktsioonid ja alustamist väljendav konstruktsioon) arengut grammatiseerumise raamistikus. Kausatiivkonstruktsiooni alltüüpideks käsitleti permissiivset ja kuratiivset kausatiivi. Artikkel andis

ülevaate ka *laskma*-verbi grammatiliste konstruktsioonide semantikast, kirjeldades konstruktsiooni selle osaliste semantiliste rollide kaudu.

Korpusmaterjali põhjal eristati *laskma*-verbi nelja leksikaalset tähendusrühma ('mingit olemit kuhugi liigutama või suunama', 'füüsiliselt mitte takistama', 'hoogsalt tegutsema' ja 'relvast midagi lendu paiskama') ning kahte sildkonstruktsiooni – vormi-tähenduse kombinatsiooni, mis on vaheastmeks *laskma*-verbi sisaldavate grammatiliste konstruktsioonide kujunemisel. Sildkonstruktsiooni 'kohta või seisundisse siirdumist võimaldama' kaudu võis kujuneda *ma*-infinitiiviga *laskma*-verbi alustamiskonstruktsioon (*laskma* + V_{ma}). Sildkonstruktsiooni 'võimaldama' ($S_{NOM/GEN/PART}$ + *laskma*) kaudu on aga võinud areneda *da*-infinitiiviga *laskma*-verbi kausatiivkonstruktsioon. Lisaks esinevad uurimismaterjalis võimaldamise ja mõõnva tähendusega *las*-partiklid, mille kasutus on kirjalikus eesti keeles aja jooksul suurenenud: XVII ja XVIII sajandil esines *las*-partiklit 1%-l, aga tänapäeva tekstides esineb *las*-partiklit 5–6%-l kõikidest *laskma*-verbi kasutustest.

Laskma-verbi sisaldavad grammatilised konstruktsioonid on esinenud läbi kogu kirjakeele ajaloo alates XVI sajandist. Nendest enamik on moodustatud *da*-infinitiiviga (*laskma* + *da*-infinitiiv), kandes võimaldamis- või käskimistähendust. Võimaldamistähendusega grammatilised konstruktsioonid esinevad palju sagedamini kui käskimistähendusega konstruktsioonid. XXI sajandi tekstides on kõikidest *laskma*-verbi kasutustest võimaldamistähendusega grammatilisi konstruktsioone 45%, samas kui käskimistähenduses kasutusi on 6% ning 11%-l kasutustest ei olnud võimalik teha selget vahet, kumb tähendus domineerib.

Võrreldes *da*-infinitiivi konstruktsiooniga on *ma*-infinitiiviga konstruktsioon olnud läbi sajandite harv. Nii Ahrensi grammatikas (1853) kui ka Wiedemanni sõnaraamatus (1869) on näiteid ka alustamistähenduses *ma*-infinitiiviga konstruktsioonidest. Siinse materjali XVIII ja XIX sajandi autorite tekstides ei esinenud *ma*-infinitiiviga kasutusi, aga üksikuid näiteid on XX–XXI sajandi materjalis.

Laskma-kausatiivkonstruktsiooni semantiliste rollide määramisel leiti, et kolm sagedasemat konstruktsioonitüüpi on AGENT-PATSIENT-PROTSESS (28%) (nt *lase seda sulada*), AGENT-PATSIENT-TEGEVUS (21%) (nt *pealik ei lasknud teda ütelda, lasin tal nimetada*) ja AGENT-PATSIENT-SEISUND (12%) (nt *Jumal laseb oma armu paista*). Konstruktsioonitüübid AGENT-PATSIENT-PROTSESS ja AGENT-PATSIENT-SEISUND esinevad võimaldamistähenduses, AGENT-PATSIENT-TEGEVUS aga nii võimaldamis- kui ka käskimistähenduses. Nende kõrval esineb veel 21 konstruktsioonitüüpi, millest omakorda viis on esindatud vähemalt 30 kasutusjuhuga.

Erinevalt *panema*- ja *ajama*-põhjustamiskonstruktsioonist, mis moodustatakse *ma*-infinitiivis verbiga (Tomson 2018, 2020), esineb *laskma*-verb põhjustamiskonstruktsioonis enamasti koos *da*-infinitiivis verbiga ja konstruktsioonil on täpsemalt permissiivne või direktiivne tähendus. Tuumverbi *laskma* grammatiline kasutus on tekstides sagedasem kui leksikaalne kasutus ning grammatilised konstruktsioonid esinesid juba XVI–XVII sajandi kirjakeeles. Seetõttu pole esimeste grammatiliste konstruktsioonide kujunemine kirjakeele allikate põhjal jälgitav, küll aga säilitavad *laskma*-verbi sildkonstruktsioonid ('kohta või seisundisse siirdumist võimaldama' ja 'võimaldama') endas jälgi *da*- ja *ma*-infinitiiviga konstruktsioonide kujunemisest.

VEEBIVARAD

Eesti kirjakeele korpus. <https://www.cl.ut.ee/korpused/kasutajaliides/index.php?lang=et>

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. <https://www.eki.ee/dict/ekss/>

etTenTen13 = Internetist alla laetud eestikeelsete veebilehtede korpus Keeleveebis.

<http://www.keeleveeb.ee/dict/corpus/ettenten/>

etTenTen21 = Estonian Web corpus 2021.

<https://www.sketchengine.eu/ettenten-estonian-corpus>

Sketch Engine. <https://www.sketchengine.eu/>

Sõnaveeb. <https://sonaveeb.ee/>

VAKK = Vana kirjakeele korpus. <http://vakk.ut.ee/>

KIRJANDUS

Ahrens, Eduard 1853. Grammatik der Ehstnischen Sprache Revalschen Dialektes. Kd II: Satzlehre. Reval: Kluge und Ström.

Comrie, Bernard 1989. Language Universals and Linguistic Typology. Oxford: Blackwell Publishers.

Diedrichsen, Elke 2015. Degrees of causativity in German *lassen* causative constructions. – Causation, Permission, and Transfer: Argument Realisation in GET, TAKE, PUT, GIVE and LET Verbs. (Studies in Language Companion Series 167.) Toim Brian Nolan, Gudrun Rawoen, E. Diedrichsen. Amsterdam: John Benjamins, lk 53–105.

<https://doi.org/10.1075/slcs.167.02die>

Dixon, Robert M. W. 2000. A typology of causatives: Form, syntax and meaning. – Changing Valency: Case Studies in Transitivity. Toim R. M. W. Dixon, Alexandra Y. Aikhenvald. Cambridge: Cambridge University Press, lk 29–83.

<https://doi.org/10.1017/CBO9780511627750.003>

EES = Eesti etümoloogia sõnaraamat. Peatoim Iris Metsmägi. Toim I. Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, Eesti Keele Instituut, 2012.

Erelt, Mati; Metslang, Helle 2004. Grammar and pragmatics: Changes in the paradigm of the Estonian imperative. – *Linguistica Uralica*, kd XL, nr 3, lk 161–178.

<https://doi.org/10.3176/lu.2004.3.01>

Erelt, Mati; Metslang, Helle (toim) 2017. Eesti keele süntaks. (Eesti keele varamu 3.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Heine, Bernd 2002. On the role of context in grammaticalization. – New Reflections on Grammaticalization. (Typological Studies in Language 49.) Toim Ilse Wischer, Gabriele Diewald. Amsterdam: John Benjamins, lk 83–101.

<https://doi.org/10.1075/tsl.49.08hei>

Heine, Bernd 2018. Are there two different ways of approaching grammaticalization? – New Trends in Grammaticalization and Language Change. (Studies in Language Companion Series 202.) Toim Sylvie Hancil, Tine Breban, José Vicente Lozano. Amsterdam: John Benjamins, lk 23–54.

Heine, Bernd; Claudi, Ulrike; Hünemeyer, Friederike 1991. Grammaticalization: A Conceptual Framework. Chicago–London: The University of Chicago Press.

- Heine, Bernd; Kuteva, Tania 2005.** Language Contact and Grammatical Change. (Cambridge Approaches to Language Contact.) Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511614132>
- Hopper, Paul J.; Traugott, Elizabeth Closs 2003.** Grammaticalization. 2. tr. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139165525>
- Häkkinen, Kaisa 2005.** Nykysuomen etymologinen sanakirja. 3. tr. Juva: WSOY.
- Kasik, Reet 2001.** Analytic causatives in Estonian. – Estonian: Typological Studies V. (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 18.) Toim Mati Ereht. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 77–122.
- Klettenberg, Reet 2007a.** Permissiivkonstruktsioon eesti kirjakeeles. Magistritöö. Tartu Ülikooli eesti keele osakond. <http://hdl.handle.net/10062/2930>
- Klettenberg, Reet 2007b.** Permissiivkonstruktsioonidest 17. ja 18. sajandi eesti kirjakeeles. – Grammatika és kontextus: új szemponatok az uráli nyelvek kutatásában. Kielioppi ja konteksti: uusia näkökulmia uralilaisten kielten tutkimukseen. Grammatika ja kontekst: uued vaatenurgad uurali keelte uurimises. Grammar and Context: New Approaches to the Uralic Languages. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Finnugor tanszék. Budapest, 2004. április 4–7. (Urálisztikai tanulmányok 17.) Toim Csepregi Márta, Virpi Masonen. Budapest, lk 133–145.
- Kluge, Friedrich 2002.** Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 24. tr. Toim Elmar Seebold. Berlin–New York: Walter de Gruyter.
- Kuteva, Tania; Heine, Bernd; Hong, Bo; Long, Haiping; Narrog, Heiko; Rhee, Seongha 2019.** World Lexicon of Grammaticalization. 2. tr. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316479704>
- Langacker, Ronald W. 1991.** Foundations of Cognitive Grammar. Kd II: Descriptive Application. Stanford: Stanford University Press.
- Lindström, Liina; Taremaa, Piia 2013.** Semantilised rollid keeleuurimise vahendina. – ESUKA–JEFUL, kd 4, nr 1, lk 35–52. <https://doi.org/10.12697/jeful.2013.4.1.03>
- Metslang, Helle 2000.** Reflections on the development of a particle in Estonian. – Estonian: Typological Studies IV. (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 14.) Toim Mati Ereht. Tartu, lk 59–86.
- Metslang, Helle 2001.** Eesti *las* – imperatiivvormist partikliks. – Congressus Nonus Internationalis Fenno-Ugristarum. 7.–13. 8. 2000, Tartu. Pars V, Dissertationes sectionum: Linguistica II. Toim Tõnu Seilenthal. Tartu, lk 372–377.
- Narrog, Heiko; Heine, Bernd 2011.** Introduction. – The Oxford Handbook of Grammaticalization. (Oxford Handbooks.) Toim H. Narrog, B. Heine. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199586783.013.0001>
- Nau, Nicole 1995.** Möglichkeiten und Mechanismen kontaktbewegten Sprachwandels unter besonderer Berücksichtigung des Finnischen. (Edition Linguistik 8.) München: Lincom Europa.
- Pakerys, Jurgis 2017.** Baltic context of some Estonian periphrastic causative constructions. – ESUKA–JEFUL, kd 8, nr 1, lk 179–195. <https://doi.org/10.12697/jeful.2017.8.1.10>
- Penjam, Pille 2008.** Eesti kirjakeele *da*- ja *ma*-infinitiiviga konstruktsioonid. (Dissertationes philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis 23.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Saukkonen, Pauli 1965.** Itämerensuomalaisten kielten tulosijainfinitiivirakenteiden historiaa. Kd I: Johdanto. Adverbiaali infinitiivi. (Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 137.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- SSA = Suomen sanojen alkuperä.** Etymologinen sanakirja. Kd II: L–P. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 1995.
- Talmy, Leonard 2003.** Toward a Cognitive Semantics. Kd I: Concept Structuring Systems. 2. tr. (Language, Speech, and Communication.) Cambridge–London: The MIT Press.
- Tamm, Anne 2012.** Let me introduce the Estonian analytical causatives: The permissive and factitive *laskma* ‘let, make, have, allow, permit.’ – Analytical Causatives: From ‘give’ and ‘come’ to ‘let’ and ‘make’. (Lincom Studies in Language Typology 24.) Toim Jaakko Leino, Ruprecht von Waldenfels. München: Lincom Europa, lk 247–289.
- Tomson, Kairit 2018.** *Panema*-verb ja selle grammatilised kasutused. – Keel ja Kirjandus, nr 3, lk 199–216. <https://doi.org/10.54013/kk724a2>
- Tomson, Kairit 2020.** *Ajama*-verbi polüseemia ja *ajama*-põhjustamiskonstruktsioon eesti kirjakeeles. – Keel ja Kirjandus, nr 6, lk 502–523. <https://doi.org/10.54013/kk751a3>
- Tragel, Ilona 2003.** Eesti keele tuumverbid. (Dissertationes linguisticae Universitatis Tartuensis 3.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Van Valin, Robert D. Jr.; LaPolla, Randy John 1997.** Syntax: Structure, Meaning and Function. (Cambridge Textbooks in Linguistics.) Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139166799>
- Vendler, Zeno 1957.** Verbs and times. – The Philosophical Review, kd 66, nr 2, lk 143–160. <https://doi.org/10.2307/2182371>
- Waldenfels, Ruprecht von 2015.** Grammaticalization of ‘give’ in Slavic between drift and contact: Causative, modal, imperative, existential, optative and volative constructions. – Causation, Permission, and Transfer: Argument Realisation in GET, TAKE, PUT, GIVE and LET Verbs. (Studies in Language Companion Series 167.) Toim Brian Nolan, Gudrun Rawoen, Elke Diedrichsen. Amsterdam: John Benjamins, lk 107–127. <https://doi.org/10.1075/slcs.167.03wal>
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1875.** Grammatik der ehstnischen Sprache, zunächst wie sie in Mittelehstland gesprochen wird, mit Berücksichtigung der anderen Dialekte. St.-Petersbourg.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1923.** Eesti-saksa sõnaraamat. Kolmas, muutmata trükk teisest, dr. Jakob Hurt'i poolt redigeeritud väljaandest. Tartu: Eesti Kirjanduse Seltsi Kirjastus.

Kairit Tomson (sünd 1986), MA, Tartu Ülikooli eesti ja soome–ugri keeleteaduse doktorant (Jakobi 2, 50090 Tartu), kairit.tomson@ut.ee

Estonian *laskma*-causative

Keywords: grammaticalization, causative construction, verb *laskma*, literary language, Estonian

The article provides an overview of the meanings of the Estonian core verb *laskma* ('to let'), explains the development and usage of its grammatical constructions, and describes the most common semantic types of the *laskma*-causative (LET-causative). Data for this study were collected from corpora of written Estonian texts from the 16th century to the present.

The first instance of the *laskma*-causative is impossible to ascertain due to the grammatical constructions of *laskma* already appearing in written texts in the 16th and 17th centuries (explained as *forced grammaticalization*). However, the process of grammaticalization can be elucidated through the relationships among the meanings of *laskma* and bridging constructions.

The lexical meanings of *laskma* were categorized into four groups: 'to move a substance somewhere or in some direction', 'to not hinder', 'to act at full speed', and 'to discharge something from a firearm'. The verb *laskma* appears in a permissive causative construction (causer + *laskma* + causee + V_{da-inf}), expressing the meaning of 'to allow'. *Laskma* + V_{da-inf} also signifies 'to ask someone to do something'. The usage of *laskma* + V_{da-inf} 'to allow' is the most frequent among all *laskma* usages in each century, currently accounting for 45% of all instances of *laskma*. Additionally, *laskma* appears in a phasal construction that denotes an initial phase (causer + *laskma* + causee + V_{ma-inf}). The evolution of the *da*- and *ma*-infinitive constructions is demonstrated through the bridging constructions ("to allow to move into some place or state" and "to allow" (with the objective case)).

The cases of the construction *laskma* + V_{da-inf} ('to allow' or 'to ask someone to do something') that explicitly express causer and causee were analyzed in terms of semantic roles. Among 24 different types, the three most frequent types are AGENT-PATIENT-PROCESS (28%), AGENT-PATIENT-ACTION (21%) and AGENT-PATIENT-STATE (12%).

Kairit Tomson (b. 1986), MA, University of Tartu, Estonian and Finno-Ugric Linguistics, PhD Student (Jakobi 2, 51005 Tartu), kairit.tomson@ut.ee